26. 10. 2022

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Reflexní škoda a adhezní řízení

Škoda způsobená přímo obchodní korporaci může za určitých podmínek představovat současně i tzv. reflexní škodu způsobenou společníkovi na jeho účasti v obchodní korporaci (tj. na jeho podílu), kterou je společník oprávněn sám vlastním jménem po škůdci vymáhat (srov. ust. § 213 o. z.). Tato hmotněprávní úprava se musí nezbytně odrazit také v procesním postavení společníka obchodní korporace coby poškozeného v trestním (adhezním) řízení.

Občanskoprávní souvislosti

Podle ust. § 213 o. z. platí, že: „*Poškodí-li korporaci její člen nebo člen jejího orgánu způsobem, který zakládá jeho povinnost k náhradě a kterým byl poškozen i jiný člen korporace na hodnotě své účasti, a domáhá-li se náhrady jen tento člen, může soud škůdci i bez zvláštního návrhu uložit povinnost nahradit způsobenou škodu jen korporaci, pokud to odůvodňují okolnosti případu, zejména pokud je dostatečně zřejmé, že se takovým opatřením vyrovná i škoda na znehodnocené účasti.*“

Na úvod je vhodné upozornit, že k ust. § 213 o. z. neexistuje doposud žádná relevantní judikatura vrcholných soudů (ať už v rámci civilní či trestní větve), přitom se jedná o pravidlo, které nemělo svého předchůdce v právní úpravě účinné do 31. 12. 2013. Předmětné ustanovení navíc vyvolává celou řadu výkladových nejasností, jak v rovině hmotného tak i procesního práva. Doktrinální stanoviska se v jednotlivých závěrech dosti odlišují. Ambicí tohoto článku není proto podat ucelený přehled těchto názorů.[1]

Pro účely tohoto článku byly vybrány toliko závěry z komentářové literatury k novému občanskému zákoníku s tím, že s některými z nich se ztotožňuji, s jinými pak nikoliv (v podrobnostech viz dále), tak aby byl čtenář seznámen se základními výkladovými otázkami, které ust. § 213 o. z. vyvolává, neboť to má dopad také na posuzování podmínek uplatnění reflexní škody společníkem v trestním (adhezním) řízení.

Podle komentářové literatury platí, viz HRABÁNEK, Dušan. § 213 [Reflexní škoda]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 1, že: „***Způsobí-li člen nebo člen orgánu korporaci škodu, může to mít za následek ztrátu hodnoty účasti (tj. hodnoty podílu, kmenového listu nebo akcie) člena korporace. Škoda způsobená korporaci tak má zprostředkovaně dopad na majetek jejích členů***. *Podle judikatury k ObchZ (NS 29 Cdo 3180/2008, 20 Cdo 3663/2008) neměli společníci přímé právo na náhradu takové reflexní škody vůči škůdci, nýbrž právo na náhradu škody náleželo jen společnosti a předpokládalo se, že se tím nahradí i újma na majetku společníků.* ***ObčZ však v § 213 zjevně vychází z toho, že nárok na náhradu takové škody člen korporace mít může. Byť se z DZ podává opak, lze o náhradě takové škody uvažovat jen v případě, že účast člena v korporaci má majetkovou hodnotu (typicky u obchodních korporací – WK I 213 2–6, srov. zčásti odlišně Beck I 213 1).***“

Podle komentářové literatury platí, viz HRABÁNEK, Dušan. § 213 [Reflexní škoda]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 2., že: „*Musí být splněny všechny podmínky odpovědnosti člena korporace nebo člena jejího orgánu. Zřejmě se to týká nejen škod způsobených porušením povinností člena (zejm. 212 1–5) nebo člena orgánu (zejm. § 159), nýbrž i škod jiných (např. škoda způsobená členem*

korporace na vozidle korporace při dopravní nehodě). ***Předpokládá se totiž, že reflexní škodu bude člen korporace uplatňovat tehdy, pokud se náhrady škody jí vzniklé nedomáhá sama korporace (např. z důvodu propojení mezi orgány korporace a škůdcem).***"

Podle komentářové literatury platí, viz HRABÁNEK, Dušan. § 213 [Reflexní škoda]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 3, že: „*Ve sporu musí žalobce prokázat, že majetková hodnota jeho účasti se snížila oproti hodnotě před škodní událostí.* ***Není přitom zřejmé, zda lze postupovat jednoduše tak, že výše reflexní škody se rovná škodě způsobené korporaci vynásobené velikostí podílu. Na tržní hodnotě účasti (podílu) se škoda způsobená korporaci může projevit nepoměrně více, nebo také méně (zejm. v případě účastí obchodovaných na veřejném trhu). S ohledem na DZ se s J. Lasákem (Beck I 213 2) přikláníme k prvnímu (jednoduššímu) řešení.***"

Podle komentářové literatury platí, viz HRABÁNEK, Dušan. § 213 [Reflexní škoda]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 5, že: „***Z dikce „domáhá-li se náhrady jen tento člen", plyne, že pokud je nahrazena újma přímo korporaci, nemá člen na náhradu reflexní škody nárok. Náhradou škody korporaci by se totiž měla reparovat i členova újma. V případě souběhu obou žalob zřejmě nezbude než řízení o náhradu reflexní škody přerušit podle § 109 odst. 2 písm. c) OSŘ. Po skončení řízení o náhradu škody zahájeného korporací pak musí soud ověřit, zda náhrada přiznaná korporaci nahrazuje (v plném rozsahu) i reflexní škodu; je-li tomu tak, nezbude než žalobu zamítnout. Na rozdíl od J. Lasáka (Beck I 213 5) máme za to, že aktivní legitimace člena zanikne až tím, že je korporaci přiznána na základě jí podané žaloby náhrada (případně je vyplacena dobrovolně), nikoliv že aktivní legitimace členovi chybí po dobu trvání sporu mezi korporací a škůdcem. Je-li tento názor správný, má to za následek, že se nárok člena a nárok korporace promlčují nezávisle na sobě.***"

Podle komentářové literatury platí, viz Dvořák, T in DAVID, O., DEVEROVÁ, L., DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., DVOŘÁK, T., FIALA, J., FRINTA, O., HOLČAPEK, T., HURDÍK, J., KINDL, T., MACKOVÁ, A., PAULY, J., PAVLÍK, P., PELIKÁN, R. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-10-2]. ASPI_ID KO89_a2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X, výklad k § 213 o. z., že: „*V praxi mohou nastat případy, kdy dojde k poškození majetku soukromoprávní korporace, avšak - vzhledem k tomu, že člen soukromoprávní korporace (jenž nevlastní její jmění) má (pouze) majetkovou účast v soukromoprávní korporaci (typicky podíl v obchodní korporaci) - dojde* ***v přímé úměře k poškození majetku soukromoprávní korporace ke znehodnocení podílu samého***."

Podle komentářové literatury platí, viz LASÁK, Jan. § 213 [Reflexní škoda]. In: LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1−654). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 843, marg. č. 4 až 6, že: „***Myšlenka reflexní (či reflektované) škody vychází z vcelku jednoduché premisy. Způsobí-li člen korporace této korporaci škodu, případně tuto škodu způsobí člen jejího (voleného) orgánu, promítá se způsobená škoda též do hodnoty podílu (účasti) jednotlivých členů.*** *Může být nicméně otázkou, jakým způsobem se musí reflexní škoda promítnout do hodnoty účasti jednotlivých společníků.* ***S ohledem na absenci jakéhokoliv vymezení reflexní škody je totiž sporné, co je vlastně reflexní škodou (jak se počítá). Reflexní škoda může být jednak škoda, která je jen odrazem škody způsobené korporaci, tedy odpovídá úměrnému snížení majetkové účasti společníka. Pokud například člen statutárního orgánu způsobí svým jednáním odporujícím požadavkům péče řádného hospodáře korporaci škodu ve výši 10 000 000 Kč, pak se o tuto částku sníží hodnota podílu jednotlivých členů korporace. Má-li tak například člen podíl (účast) v korporaci ve výši 10 %, pak se ekonomicky na této škodě podílí z 1 000 000 Kč. Při této konstrukci reflexní škody se samozřejmě součet reflexních***

škod rovná škodě primárně způsobené korporaci.

Anebo je nutné reflexní škodu vnímat jako škodu na hodnotě podílu člena korporace, která vznikne v důsledku škody primárně způsobené korporaci? V takovém případě by bylo nutné nejprve zjistit příčinnou souvislost mezi primárně způsobenou škodou korporace a vznikem škody na hodnotě podílu člena korporace, která by z povahy věci nemusela přesně korelovat – být pouhým odrazem, reflexí škody vzniklé na hodnotě podílu dotčeného člena korporace. V takovém případě součet reflexních škod nemusí odpovídat primární škodě způsobené škůdcem korporaci (tj. může být vyšší nebo nižší). *Za využití této definice reflexní škody by zřejmě bylo nutné přistupovat k určení (snížené) hodnoty účasti společníka na korporaci například na základě posouzení, jak se snížila cena akcií na evropském regulovaném trhu v důsledku poškození korporace členem jejího orgánu nebo jiným členem korporace, popřípadě (v případě veřejně neobchodovaných soukromých korporací) za použití moderních oceňovacích metod, na základě kterých by bylo posouzeno, jak se poškození korporace promítlo do znehodnocení účasti poškozeného společníka. Využití znaleckých metod by v takovém případě zřejmě odráželo specifika dotčené korporace a jednotlivé znalecké metody by se mohly z hlediska určení výše způsobené reflexní škody značně odchylovat. Pokud bychom například přistupovali k určení hodnoty účasti společníka na korporaci z hlediska oceňovací metody DCF, která vychází z ocenění na základě diskontovaných peněžních toků běžícího podniku (cashflow), škoda způsobená výše uvedeným způsobem s v rámci této metody v ocenění spíše neprojeví, resp. nemusí projevit, pokud nebude mít způsobená škoda vliv na cashflow.*

Druhému nabízenému výkladu, který přetrhává vazbu mezi primární a reflexní škodou, by mohla nasvědčovat dikce § 213, která podmiňuje aplikaci § 213 tím, že v důsledku poškození korporace jejím členem nebo členem jejího orgánu způsobem zakládajícím povinnost škůdce k náhradě vzniklé škody musí být současně jiný člen korporace poškozen na hodnotě své účasti. Pokud by § 213 upravoval ryzí reflexi primární škody korporace, byla by tato podmínka poněkud nadbytečná. V této výkladové variantě by nicméně škoda, které by se domáhal člen korporace vůči jinému členovi korporace nebo členovi jejího orgánu, neodpovídala tradičnímu modelu „reflexní škody" a zřejmě ani úmyslu zákonodárce vyjádřenému v důvodové zprávě. Zvolená zákonná formulace může mít navíc své odůvodnění s ohledem na statusový rozsah právní úpravy reflexní škody, která je vztažena obecně na veškeré soukromoprávní korporace, z nichž v některých její členové nemají majetkovou účast, na které by mohli být reflexně poškozeni (viz dále). ***Z uvedeného důvodu (a s ohledem na úmysl zákonodárce vyjádřený i v důvodové zprávě) se proto přikláníme spíše k názoru, podle něhož § 213 umožňuje členům korporace domáhat se vůči členovi korporace, resp. členovi jejího orgánu, který soukromou korporaci poškodí, toliko náhrady reflexní škody (tedy poměrného odrazu primární škody na straně poškozeného člena korporace).***"

Podle komentářové literatury platí, viz LASÁK, Jan. § 213 [Reflexní škoda]. In: LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1−654). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 846, marg. č. 22, že: „***Pasivně legitimovaným subjektem může být jednak jiný člen téže korporace (například společník), nebo člen orgánu příslušné korporace. Předpokladem pasivní legitimace je však skutečnost, že je povinen nahradit škodu korporaci. Okruh pasivně legitimovaných osob je v § 213 uzavřený, tj. žalovaným na náhradu vzniklé škody zásadně nemůže být například vedoucí zaměstnanec korporace nebo prokurista, který není členem orgánu, nýbrž pouhým smluvním zástupcem.***"

Podle komentářové literatury platí, viz LASÁK, Jan. § 213 [Reflexní škoda]. In: LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1−654). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 849, marg. č. 35 a 36, že: „…***Pokud člen orgánu nebo člen korporace (škůdce) uhradí členovi korporace v souladu s § 213 jeho reflexní škodu, nezbavuje ho to v žádném rozsahu jeho povinnosti k***

náhradě vzniklé škody vůči korporaci. *Tento závěr má zřejmý motivační podtext. Poškodí-li korporaci její člen nebo člen jejího orgánu, je motivován k tomu, aby způsobenou škodu uhradil přímo korporaci a v plné výši. Pokud tak totiž neučiní, vystavuje se tím riziku, že způsobenou škodu (její část) bude muset uhradit dvakrát, jednak v rámci úhrady reflexní škody, jednak v rámci splnění primárního nároku korporace na úhradu vzniklé škody. Touto optikou má právní úprava reflexní škody též zjevný sankční charakter za neuhrazení způsobené škody.*

Připustíme-li tento právní závěr, je otázkou, zda v případě, kdy škůdce primární dluh vzniklý ze způsobené škody uhradí poté, co některému z členů korporace reflexní škodu uhradil, má tato skutečnost na původní úhradu vliv. Jde totiž o to, že pokud škůdce způsobenou škodu v plném rozsahu uhradí, nahradí tím i reflexní škodu toho člena korporace, který si její náhradu již dříve vyžaloval. V takovém případě by bylo možné uvažovat o tom, že plnění, které tento člen korporace na základě žaloby na náhradu reflexní škody obdržel, představuje na jeho straně bezdůvodné obohacení, neboť získal plnění na základě právního důvodu, který následně odpadl (srov. § 2991 odst. 2)."

Podle komentářové literatury platí, viz LASÁK, Jan. § 213 [Reflexní škoda]. In: LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1−654). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 846–847, marg. č. 23–27, že: „***Koncepce reflexní škody obsažená v § 213 vychází ze souběhu dvou možných nároků, a to z hlavního nároku korporace na náhradu vzniklé škody vůči škůdci a nároku člena korporace na náhradu vzniklé škody. V uvedeném ohledu může být sporné, zda mohou tyto dva nároky existovat vedle sebe, tj. jestli může na sobě nezávisle probíhat řízení na náhradu vzniklé škody (podané přímo korporací) a řízení na základě podané žaloby na náhradu reflexní škody podle § 213.*** *V uvedeném ohledu je podstatné, jak vyložit slovní spojení „a domáhá-li se náhrady jen tento člen…". Uvedené sousloví lze totiž nepochybně vyložit dvojím způsobem, buď tak, že v případě, kdy se náhrady vzniklé škody korporace domáhá, nemůže se člen korporace své reflektované škody domáhat, anebo tím způsobem, že pokud vedle řízení o plné náhradě způsobené škody současně probíhá řízení o žalobě na náhradu reflexní či reflektované škody, nemůže soud podle § 213 uložit škůdci, aby namísto reflexní (reflektované) škody nahradil veškerou způsobenou škodu přímo korporaci.*

Domníváme se, že je nutné vyjít především z povahy reflexní (reflektované) škody, tedy škody odvozené od primární škody způsobené škůdcem korporaci. Pokud se tak reflexní (či reflektované) škody domáhá přímo korporace v rámci uplatňování svého primárního práva, je tím (v případě úspěchu) sanována též případná reflexní (reflektovaná) škoda způsobená členem korporace. To se promítá ostatně i v dikci § 213 umožňující soudu, aby i bez zvláštního návrhu rozhodl o tom, že škůdce má uhradit celou způsobenou škodu, a to přímo dotčené korporaci. *Tím zákon logicky předpokládá, že náhradou vzniklé škody bude zásadně nahrazena též reflexní či reflektovaná škoda. Nicméně dovětek v § 213 by mohl též nabádat k názoru, podle nějž žaloba korporace na náhradu primární škody vylučuje souběžnou žalobu na náhradu reflexní (či reflektované) škody pouze pod podmínkou, že úhrada primární škody v plném rozsahu saturuje též tomu odpovídající reflexní škodu na straně žalujícího člena korporace. Lze si tak například představit situaci, kdy podle názoru člena korporace způsobil škůdce korporaci škodu ve výši 10 000 000 Kč, avšak korporace se domáhá úhrady částky odpovídající toliko polovině způsobené škody (tj. 5 000 000 Kč). V takovém případě nepochybně není důvod vylučovat existenci souběžného řízení na náhradu reflexní škody v rozsahu, v jakém nemůže být v řízení o úhradě primární škody saturována.*

Současně vzniká otázka, jak přistupovat k situaci, kdy člen korporace zahájí řízení o náhradu reflexní škody a teprve následně právo na náhradu škody uplatní korporace samotná. Odpověď na tuto otázku se samozřejmě odvíjí od posouzení, zda může vedle sebe běžet řízení o náhradě vzniklé škody

a řízení o náhradě reflexní (reflektované) škody. ***Pokud vedle sebe tato řízení společně probíhat nemohou (neboť právo korporace na náhradu vzniklé škody saturuje též reflexní škodu člena korporace), pak uplatní-li korporace právo na náhradu vzniklé škody po podání žaloby na náhradu reflexní škody, lze uvažovat o tom, že řízení o náhradě reflexní škody bude zastaveno, neboť v takovém případě nebude dána aktivní legitimace žalujícího člena korporace (srov. § 107 OSŘ). Lze si nicméně představit takový postup, ke kterému se přikláníme, že podá-li korporace po podání žaloby na náhradu reflexní škody vlastní žalobu na náhradu vzniklé škody, bude možné původní řízení o náhradu reflexní škody přerušit do doby skončení řízení, ve kterém se plné úhrady vzniklé škody domáhá přímo korporace. V závislosti na výsledku tohoto řízení (zda bude reflektovaný nárok člena korporace saturován, či nikoliv) může případně člen korporace v řízení o žalobě na náhradu reflexní (reflektované) škody pokračovat (k tomuto názoru se přiklání Hrabánek In: Petrov, Výtisk, Beran a kol. 2019 s. 286).***

Další otázkou nepochybně je, jak ve vztahu k náhradě reflexní škody běží promlčecí lhůta. ***Zákonná konstrukce obsažená v § 213 předpokládá automatický vznik hmotněprávního nároku člena korporace vůči jinému členu korporace, popřípadě vůči členovi orgánu této korporace, pokud se v důsledku jejího poškození snížila též hodnota účasti člena korporace. Jelikož se jedná o samostatný nárok společníka, dovozujeme, že tomuto členovi běží samostatně promlčecí lhůta, která je nezávislá na promlčecí lhůtě, jež pro uplatnění tohoto nároku běží přímo korporaci.*** *Právo korporace na náhradu vzniklé škody se proto může promlčet, aniž by právo na náhradu reflexní škody bylo promlčeno ve vztahu k individuálnímu členu korporace za podmínek podle § 629, resp. § 636. Může být nicméně sporné, jak běží členovi korporace promlčecí lhůta za situace, kdy korporace své primární právo zažalovala.* ***Zde je patrně nutné vycházet z toho, že po dobu, kdy korporace vzniklé právo na náhradu primární škody uplatnila, nemá člen korporace aktivní legitimaci, a nemůže tak své právo procesně u soudu uplatnit. Na tuto situaci právní úprava promlčení výslovně nepamatuje (§ 645 a násl.). Nicméně pokud by po dobu řízení o žalobě korporace běžela členovi korporace jeho vlastní promlčecí lhůta, vedlo by to ke značně nespravedlivým důsledkům, pokud by korporace v řízení řádně nepokračovala a současně by v důsledku běhu tohoto sporu došlo k promlčení práva člena korporace na náhradu vzniklé škody.***

Z uvedeného důvodu lze na základě analogie (§ 10) dovozovat, že pokud korporace zahájí spor o vlastním nároku, promlčecí lhůta na uplatnění práva na náhradu reflexní škody podle § 648 neběží. Jinými slovy dovozujeme, že byť členu korporace běží jeho vlastní promlčecí lhůta pro uplatnění práva na náhradu reflexní škody (včetně vlastního určení počátku běhu této lhůty), je v otázce pozastavení běhu promlčecí lhůty nutné postupovat, jako by žalobu podal on sám, neboť společnost je také věřitel. ***Jinak řečeno, podá-li korporace vlastní žalobu na náhradu škody, promlčecí lhůta pro uplatnění práva na náhradu reflexní škody neběží****.*“

V odborné literatuře se diskutuje otázka, zda společník, který je oprávněn jako kvalifikovaný společník podat derivativní (společnickou) žalobu „za obchodní korporaci“ vůči členovi orgánu obchodní korporace coby její zákonný zástupce ve smyslu zákona o obchodních korporacích, má taktéž právo podat svým jménem vůči členům orgánu obchodní korporace žalobu na náhradu reflexní škody dle § 213 o. z. Jinými slovy, jde o to, zdali je úprava v zákoně o obchodních korporacích týkající se derivativní žaloby v poměru speciality vůči ust. § 213 o. z. o reflexní škodě. Pokud by se takový výklad prosadil (judikatura v tomto směru zatím neexistuje), potom by kvalifikovaný společník nemohl v režimu ust. § 213 o. z. sám reflexní škodu vymáhat a v úvahu by připadala toliko tzv. derivativní (společnická žaloba), viz níže.

Podle komentářové literatury platí, viz LASÁK, Jan. § 213 [Reflexní škoda]. In: LAVICKÝ, Petr a kol.

Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1−654). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 842–843, marg. č. 3, že: „***V souvislosti s právní úpravou derivativních žalob současně vzniká otázka, zda v případě, kdy člen korporace může podle zvláštních právních předpisů (jako lex specialis) uplatnit výše uvedenou derivativní žalobu „za korporaci" vůči členovi orgánu soukromé korporace jako její zákonný zástupce, může se domáhat i náhrady své reflexní škody.*** *Objevují se totiž názory, podle nichž právní úprava derivativních žalob v právu obchodních korporací vylučuje podání žaloby na náhradu reflexní škody podle § 213. Jinými slovy, může-li například společník společnosti s ručením omezeným uplatnit vůči jednateli společnosti za tuto společnost právo na náhradu vzniklé škody podle § 157 a násl. ZOK, může využít volby mezi touto derivativní žalobou a žalobou na náhradu vzniklé reflexní škody podle § 213? Závěru o specialitě právní úpravy derivativních žalob obsažené v zákoně o obchodních korporacích by mohla nasvědčovat formulace zakotvená do § 213, který náhradu celé škody korporaci na základě žaloby člena korporace předpokládá. Pokud by převážil výklad o specialitě derivativních žalob členů korporace vůči členům orgánů korporace, bylo by zřejmě nutné v tomto rozsahu vyloučit též právo na náhradu reflexní škody těch akcionářů, kteří akcionářskou žalobu podat nemohou, neboť nejsou kvalifikovaným akcionářem (srov. § 365, 371 a násl. ZOK), neboť by tito akcionáři v zásadě mohli žalovat náhradu vzniklé škody, aniž by podle speciálního předpisu měli stanovenou kvalifikovanou účast. Nicméně derivativní žaloby v právu obchodních korporací by zřejmě bylo možné aplikovat speciálně vůči § 213 toliko ve vztahu k členům orgánů, nikoliv ve vztahu k jiným členům soukromé korporace (společníkům, akcionářům, členům), na které úprava derivativních žalob obsažená v právu obchodních korporací nedopadá (s výjimkou žaloby na splacení emisního kursu, což představuje věcně odlišný institut).*"

Osobně se kloním k závěru, že o vztah speciality mezi ustanovením zákona o obchodních korporacích o derivativní žalobě a ust. § 213 o. z. o reflexní škodě se nejedná, neboť v jednom případě kvalifikovaný společník uplatňuje svůj originární nárok (reflexní škodu) a v druhém případě požaduje náhradu škody za obchodní korporaci. Jedná se tedy v obou případech o odlišné (byť blízké) instituty.

K tomu srov. LASÁK, Jan. § 213 [Reflexní škoda]. In: LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1−654). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 842, marg. č. 2: „***Rozdíl mezi žalobou na náhradu reflexní (reflektované) škody a derivativní žalobou spočívá v tom, že člen korporace podává žalobu na náhradu reflexní škody sám (svým jménem), zatímco derivativní žalobu podává společník obchodní korporace za tuto korporaci. V rámci derivativní žaloby proto vystupuje na straně žalobce přímo dotčená obchodní korporace a její společník, který derivativní žalobu podává, vystupuje toliko jako zákonný zástupce obchodní korporace.***"

Soudíme tedy, že kvalifikovaný společník může uplatnit dle své volby kteroukoliv z uvedených žalob. Shodně viz ŠTENGLOVÁ, Ivana. § 371 [Právo zastupovat společnost v soudním řízení]. In: ŠTENGLOVÁ, Ivana, HAVEL, Bohumil, CILEČEK, Filip, KUHN, Petr, ŠUK, Petr. Zákon o obchodních korporacích. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 732, marg. č. 6: „*Kromě akcionářské žaloby, kterou se domáhá kvalifikovaný akcionář za společnost náhrady újmy způsobené akciové společnosti pasivně legitimovanými osobami, může podat každý akcionář žalobu na náhradu tzv. reflexní škody.*"

Trestněprávní souvislosti

Z ustálené judikatury Nejvyššího soudu plyne (srov. kupř. usnesení sp. zn. 5 Tdo 975/2020, ze dne 17. 12. 2020), že: „…***rozhodnutí soudu v trestním, resp. v adhezním řízení o nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem musí mít hmotněprávní podklad v příslušných ustanoveních právních předpisů upravujících náhradu škody. Soud musí při***

rozhodování o povinnosti obviněného nahradit poškozenému škodu způsobenou trestným činem aplikovat všechny příslušné hmotněprávní předpisy, které se na projednávaný případ vztahují *(srov. rozhodnutí č. 17/1973, č. 29/1965 Sb. rozh. tr., dále též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 7 Tdo 676/2007, uveřejněné pod T 1026 v sešitě 39 Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu, který vydávalo Nakladatelství C. H. Beck, Praha, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 7. 2011, sp. zn. 4 Tdo 460/2011, uveřejněné pod T 1404 v sešitě 77 Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu, který vydávalo Nakladatelství C. H. Beck, Praha). Například v citovaném rozhodnutí T 1026 Nejvyšší soud podrobně vyložil, že* ***adhezní výrok je vždy podmíněn tím, že si trestní soud náležitě ujasní, kterým hmotněprávním předpisem se řídí posuzovaný případ odpovědnosti za vznik škody způsobené trestným činem, jímž obviněného uznal vinným****.*“

Každý společník může uplatnit případnou pohledávku na náhradu reflexní škody v adhezním (trestním) řízení dle § 43 odst. 3 tr. ř., neboť se jedná o jeho vlastní nárok, srov.: *„Za prvé je poškozeným ten, kdo byl trestným činem zasažen přímo, tzn. bylo mu ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.* ***Za druhé za poškozeného se považuje i ten, který byl trestným činem zasažen sekundárně,*** *např. pozůstalý po poškozeném nebo* ***člen poškozené korporace v souvislosti s tzv. reflexní škodou (§ 213 obč. zák.). Těmto (blízkým) osobám zpravidla vzniká vlastní originární nárok…****“*[2]

Viz také důvodovou zprávu k § 213 o. z.: *„Navržené ustanovení řeší případy škod známých z doktríny pod označením reflexní škoda. Jde o důsledek situace, kdy člen orgánu korporace, popřípadě člen korporace způsobí protiprávním činem škodu korporaci a kdy se tato škoda projeví i v majetkové sféře jednotlivých členů korporace snížením hodnoty jejich akcií, podílů nebo jiné účasti…****Ústřední myšlenka se opírá o skutečnost, že škůdce způsobí jedním skutkem škodu několika osobám - korporaci i jejím členům - ale nahradí-li se škoda způsobená korporaci, je tím sanována i škoda způsobená na účastech členů korporace, neboť za pravidelných okolností se v důsledku takové náhrady hodnota jejich účastí opět zvýší.*“

V případě naplnění podmínek ust. § 213 o. z. tak bude každý společník v trestním řízení vystupovat jako poškozený ve smyslu § 43 odst. 1 tr. ř.[3] **vedle obchodní korporace a jako s takovým by s ním měly orgány činné v trestním řízení také jednat (zacházet)**.

Je tomu tak proto, že zákonná konstrukce obsažená v § 213 o. z. (jak výše řečeno) předpokládá **automatický vznik hmotněprávního nároku** společníka na náhradu reflexní škody vůči jinému společníkovi, popřípadě vůči členovi voleného orgánu obchodní korporace, pokud se v důsledku jejího poškození snížila též hodnota účasti společníka.

O situaci, kdy (spolu)pachatel či (účastník) trestného činu způsobí jedním skutkem škodu několika osobám – obchodní korporaci i jejím společníkům, půjde např. v případě trestného činu zpronevěry, porušení povinnosti při správě cizího majetku atp.

Účastenství společníka obchodní korporace v trestním řízení v postavení poškozeného tak bude závislé na osobě škůdce [(spolu)pachatele, účastníka[4]**, resp. obviněného], po kterém lze reflexní škodu vymáhat**, kterým dle ust. § 213 o. z. může být toliko jiný společník anebo člen voleného orgánu obchodní korporace (např. člen statutárního či kontrolního orgánu).

Pokud by škodu obchodní korporaci způsobila jiná než výše uvedená osoba, nezakládá to procesní postavení společníka coby poškozené osoby ve smyslu § 43 odst. 1 tr. ř.[5]**, neboť v tomto případě právní řád až na výjimky (srov. kupř. § 71 odst. 2 z. o. k.) nekonstruuje zvláštní hmotněprávní nárok společníka na náhradu reflexní či jiné škody tak, aby ho šlo**

považovat za osobu poškozenou ve smyslu hmotného a procesního práva, k tomu srov. § 43 odst. 2 tr. ř.: *„**Za poškozeného se nepovažuje** ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.“*

V případě mimořádného počtu poškozených společníků se nabízí postup dle § 44 odst. 2 tr. ř.

Souhlasím přitom se závěry doktríny (citované shora), že **výše reflexní škody společníka by se měla rovnat škodě způsobené obchodní korporaci vynásobené velikostí jeho podílu na obchodní korporaci.**

Dle mého soudu je zapotřebí na souběh nároku společníka na náhradu reflexní škody a nároku obchodní korporace na náhradu primární škody nahlížet jako na tzv. falešnou solidaritu věřitelů[6] **se všemi důsledky z tohoto vyplývajícími, tedy jako na případ, kdy jeden subjekt (škůdce) je povinen ke stejnému plnění (byť nemusí jít o jeho stejnou výši) z různých důvodů více věřitelům, přičemž nejde o solidaritu. Nárok společníka a nárok obchodní korporace se tak promlčují nezávisle na sobě.**

Smyslem úpravy tzv. reflexní škody nepochybně je, aby každý společník obchodní korporace měl právo sám se efektivně domoci plnění (ať už ve svůj prospěch anebo ve prospěch obchodní korporace) nezávisle na krocích společnosti (popř. ostatních společníků). Proto nelze přeceňovat sousloví užité v § 213 o. z. *„a domáhá-li se náhrady jen tento člen“* v tom směru, že by nárok společníka na náhradu reflexní škody měl být vázán toliko na pasivitu obchodní korporace vyvolanou ať už ze subjektivních či objektivních důvodů.

Skutečnost, že obchodní korporace získá exekuční titul vůči škůdci, totiž ještě kupř. neznamená, že jej vůči němu bude také řádně uplatňovat v exekučním řízení (existence exekučního titulu navíc sama o osobě nesnižuje výši dluhu). Stejně tak to platí i pro samotné uplatňování nároku na náhradu primární škody obchodní korporací v nalézacím řízení, které také nemusí probíhat řádným způsobem (např. z důvodu přetrvávajícího vlivu škůdce v obchodní korporaci), čímž by se mohlo účinně blokovat uplatnění nároku na náhradu reflexní škody samotným společníkem atp.

Soudím tedy, že je nutné v tomto případě upřednostnit výklad smyslem a účelem zákona před jeho jazykovým zněním, ostatně ani z důvodové zprávy nevyplývá, že by zákonodárce zamýšlel podmiňovat nárok společníka na náhradu reflexní škody tím, že obchodní korporace (ne)uplatnila právo na náhradu primární škody.

Jak obchodní korporace, tak i společník je proto dle mého soudu oprávněn uplatnit dle § 43 odst. 3 tr. ř. v trestním řízení nezávisle svůj adhezní nárok (primární škodu, resp. reflexní škodu) a o každém z nich by měl trestní soud rozhodnout samostatně, neboť tyto nároky si vzájemně nekonkurují a ani se vzájemně nepodmiňují.

Shora řečené platí i v případě, že trestní soud na podkladě návrhu společníka domáhajícího se náhrady reflexní škody rozhodne o přiznání primární náhrady škody obchodní korporaci, potom je to právě společník, který je legitimován k vymožení přiznaného plnění v rámci výkonu rozhodnutí ve prospěch obchodní korporace na základě tohoto „svého“ adhezního výroku (exekučního titulu). V tomto případě tak již nejde o nárok na náhradu reflexní škody, nýbrž o nárok na náhradu primární škody, kdy specifikum zde spočívá toliko v tom, že oprávněnou osobou z exekučního titulu je pouze společník, který v rámci výkonu rozhodnutí vymáhá primární škodu jako nepřímý zástupce[7] svým jménem na účet obchodní korporace (společník je pak povinen převést náhradu primární škody – tedy užitek na obchodní korporaci). To však nikterak nebrání tomu, aby i obchodní korporace dosáhla „svého“ adhezního výroku, resp. exekučního titulu, neboť oba nároky jsou v základu, jak výše

uvedeno, na sobě navzájem nezávislé.

Z hlediska uplatnění nároku na náhradu tzv. reflexní škody společníkem v adhezním řízení je tudíž nerozhodné, zdali obchodní korporace svůj nárok na náhradu primární škody (a v jaké výši) vůbec uplatnila (ať už v civilním či adhezním řízení), stejně jakožto jestli se vzdala svých procesních práv postupem dle § 43 odst. 5 tr. ř. či nikoliv.

V této souvislosti je nutné také upozornit na to, že: *„Poškozený neztrácí své postavení v trestním řízení ve smyslu § 43 odst. 1 tím, že mu byla již škoda či nemajetková újma plně nahrazena*[8] *nebo bezdůvodné obohacení plně vydáno, třeba ještě před zahájením trestního stíhání, popř. v jeho průběhu. Pojem poškozeného je tedy širší než pojem subjektu adhezního řízení, když zahrnuje i toho poškozeného, který není podle § 43 odst. 3 oprávněn uplatnit nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení v trestním řízení.“*[9]

Pokud trestní soud rozhodne podle § 228 odst. 1 tr. ř. o povinnosti obviněného (společníka obchodní korporace, resp. člena voleného orgánu obchodní korporace) plnit poškozené obchodní korporaci z titulu primární náhrady škody a současně o povinnosti stejného obviněného (společníka obchodní korporace, resp. člena voleného orgánu obchodní korporace) plnit společníkovi stejný dluh z titulu náhrady reflexní škody, jde o samostatné nároky, a proto nelze v adhezním řízení rozhodnout o jejich povinnosti zaplatit dluh společně a nerozdílně (§ 2915 o. z.).

Srov. analogicky závěry rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 5. 9. 2013, sp. zn. 4 To 42/2013 publikovaného ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 29/2016 týkající se tzv. falešné solidarity dlužníků.

Pro případ, že jednomu z těchto věřitelů (poškozenému, tj. obchodní korporaci anebo společníkovi) splní obviněný (společník obchodní korporace, resp. člen voleného orgánu obchodní korporace) stejný dluh z odlišného právního důvodu (primární škoda vs. tzv. reflexní škoda), by mělo obecně platit, že v rozsahu, v jakém dlužník (škůdce) plnil jednomu z věřitelů (poškozených), zaniká dluh, a tím i právo v uvedeném rozsahu druhého věřitele (poškozeného).

Souhlasím však se závěry doktríny (zejména s ohledem na ochranu věřitelů obchodní korporace), že výše zmíněné pravidlo by mělo být v tomto případě modifikováno a platit jen potud, pokud škůdce uhradí primární škodu obchodní korporaci; pouze v tomto případě by mělo v uvedeném rozsahu zaniknout právo společníka na náhradu reflexní škody (opačně to však neplatí). Pokud by tak škůdce plnil reflexní škodu nejdříve společníkovi, nezbavuje ho to povinnosti plnit primární škodu obchodní korporaci; pokud tak učiní, vznikne na straně společníka bezdůvodné obohacení plněním z odpadnuvšího právního důvodu, které je společník povinen škůdci vydat.

V daném případě by tak bylo třeba v adhezním výroku trestního rozsudku rozhodnout, že v rozsahu plnění primární škody obchodní korporaci zaniká povinnost obviněného k plnění reflexní škody společníkovi (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu SR ze dne 31. 10. 1979, sp. zn. 1 Cz 82/79).

JUDr. Vladimír Janošek,
advokát

trvale spolupracující s

Plzeňská 3350/18
150 00 Praha 5 – Smíchov

Tel.: +420 731 773 563
e-mail: janosek@arws.cz

---

[1] Dále srov. např. Hablovič, J. Charakteristika a předpoklady reflexní škody dle občanského zákoníku. Obchodní právo. 2019, roč. 28, č. 9, s. 28-34, Havel, B. Postřehy k odvozené (reflexní) škodě na podílu v korporaci ve světle nového občanského zákoníku. Obchodněprávní revue. 2012, roč. 4, č. 7-8, s. 207-209. Rozehnal, A. Náhrada reflexní škody společníků korporací. Čeněk, 2016 a Milich, René. Náhrada reflexní škody v korporaci. Diplomová práce, 2021 a tam citovanou literaturu atp.

[2] ZŮBEK, J. Pohledávky z trestných činů. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer (dříve ASPI) [cit. 2022-9-1]. ASPI_ID MN809CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

[3] „Ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (poškozený), má právo činit návrh na doplnění dokazování, nahlížet do spisů (§ 65), zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit. Jde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku), rozumí se pro účely tohoto zákona majetkovou škodou, jež byla poškozenému způsobena trestným činem, i dlužné výživné.“

[4] PÚRY, František. § 228 [Náhrada škody nebo nemajetkové újmy, vydání bezdůvodného obohacení]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2839: „Za škodu nebo nemajetkovou újmu, jejíž náhradu, resp. za bezdůvodné obohacení, jehož vydání lze uplatňovat podle § 43 odst. 3 a přiznat podle § 228, odpovídá i účastník trestného činu (§ 24 TrZ), pokud je jeho trestné jednání v příčinné souvislosti se vznikem škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení (R 58/2006-I.).“

[5] K procesnímu postupu srov. § 206 odst. 3 tr. ř.: „Uplatňuje-li práva poškozeného osoba, které toto právo zřejmě nepřísluší, vysloví soud usnesením, že onu osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští. Takové rozhodnutí nebrání uplatnění nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení před příslušným orgánem.“

[6] K tzv. falešné solidaritě dlužníků srov. kupř. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2015, sp. zn. 31 Cdo 2307/2013: „Jsou-li splněny předpoklady vzniku obou těchto nároků, je poškozený oprávněn vyžadovat plnění od kteréhokoliv subjektu, případně i od obou (všech), samozřejmě s tím, že se mu celkově může dostat pouze té částky, o kterou přišel; v rozsahu plnění jednoho povinného subjektu zaniká nárok oprávněného (věřitele) i vůči druhému povinnému (tzv. falešná solidarita). Okolnost, že je tu více osob, kterým podle různých ustanovení zákona vznikla či mohla vzniknout současně závazková povinnost, není důvodem, který by vylučoval povinnost škůdce nahradit škodu, tj. újmu v majetkové sféře poškozeného. Případná existence nároku poškozeného na vydání bezdůvodného obohacení od toho, kdo je získal, nezbavuje poškozeného práva požadovat náhradu škody od osoby, která naplnila předpoklady odpovědnosti za škodu, způsobenou odčerpáním peněz ve prospěch obohaceného, ani nepodmiňuje vznik či úspěšnost nároku na náhradu škody uplatněním nároku na vydání bezdůvodného obohacení.“ Dále kupř. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4188/2016, ze dne 25. 4. 2017.

[7] Shodně Milich, René. Náhrada reflexní škody v korporaci. Diplomová práce, 2021.

[8] Popř. že došlo k zániku nároku na náhradu reflexní škody jiným způsobem.

[9] ŠÁMAL, Pavel. § 43 [Poškozený]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 514.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Lze sjednat kupní smlouvu s „utajenou“ kupní cenou?
- Novela stavebního zákona: přehled změn a dopadů do praxe po dokončení legislativního procesu
- Energetická náročnost budovy jako cenotvorný faktor
- Přechodná ustanovení novely stavebního zákona – co s vydaným závazným stanoviskem a JES?
- Koncentrace řízení v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu
- Aktuální závěry ÚS a ESLP k právům biologického otce (První část – judikatura Ústavního soudu ČR)
- Podílové spoluvlastnictví manželů po rozsudku SDEU ve věci C-300/25 Duftošek
- Předkupní právo jako možná past
- Sleva z kupní ceny vadné nemovitosti podle aktuální judikatury Nejvyššího soudu
- Povinnosti transparentnosti podle AI Actu
- Když rodič nepředá dítě - náhradní péče a úhrada nákladů podle novely rodinného práva